

Azərbaycanla bağlı rəsmləri “ARTEK”İN TARİX MUZEYİNƏ HƏDİYYƏ OLUNAN “PİONER”

SÖHBƏTLƏSDİ:
Ferid Hüseyn

“Əşyaların taleyi” rubrikamızın budəfəki qonağı tanınmış şair, tərcüməçi Azad Yaşardır. A.Yaşar “Hamı və heç kim”, “Konsept” kimi şeir kitablarının müəllifidir və onlarla xarici ədibin əsərlərini dilimizə çevirib. Azad bəy onun üçün doğma olan, xüsusi tarixçəyə malik əşyalar haqda məlumat verdi.

FOTOLAR:

Tapdıq Abdullayev/ Global Media Group

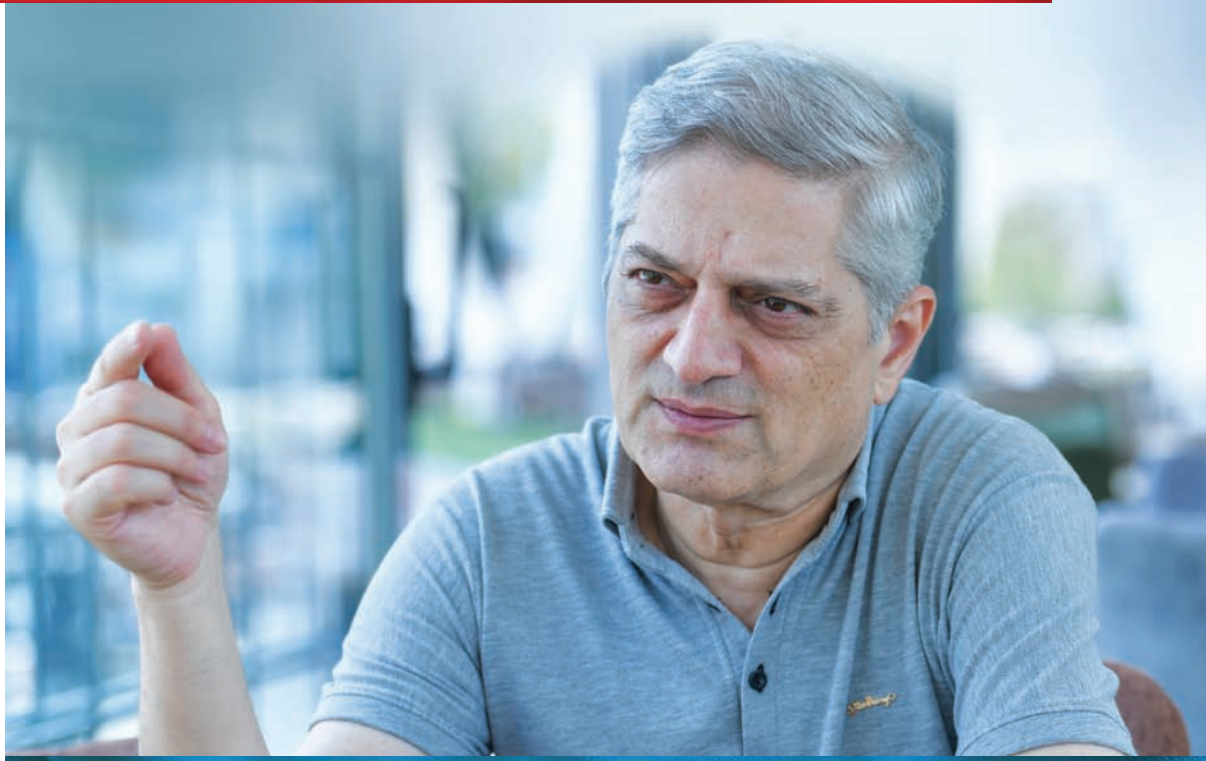
● **Azad müəllim, əşyaların sizin üçün önəmi, əzizliyi onların xüsusiyyəti, necə bir dəyər daşıyıcısı olması ilə ölçülür?**

● Məncə, əşyaların dörd cür dəyəri var. Birinci dəyər onların hazırlandığı material – maddə ilə bağlıdır: həmin material hər hansı əşyanı dəyərli qıldığı kimi, onu nisbətən dəyərsiz də edə bilər. Məsələn, eyni əşya qızıldan və misdən hazırlananda biz bunun aşkar şahidi oluruq.

İkinci dəyər o əşyanın faydalı, yararlı, vazkəçilməz olması ilə bağlı olur. Əgər fikir veribsinizsə, tanınmış ustalar peşə və sənətləri ilə bağlı əşyalarını – alətlərini başqasına və ümumiyyətlə, heç kimə verməyə qıymırlar, çünki bunlar ustaların nəzərində, bir növ çörək ağacıdır. Yaradanın onlara bəxş elədiyi böyük lütfün, seçilmişliyin bir nişanəsidir. Həm də başqası həmin alətə ustanın yüklədiyi gizli mənalara nəzəri ilə baxmır axı, deyir ki, əşi, nə böyük şey imiş, cansız əşyadır da. Halbuki, usta o cansız əşyaya, alətə öz əlinin, gözünün, beş duyğu üzvünün və son nəticədə bədəninin, ruhunun davamı, ifadəçisi kimi baxır. Diqqət yetiribsinizsə, xalq dilində alətə “dilək” də deyilir: bu sinonim söz də göstərir ki, insanlar alətə, əşyaya öz diləklərinə yetişmək vasitəsi kimi yanaşırlar, onun yardımı ilə çörəkpu lu qazanmağa, özlərini, ailələrini və sevdiklərini ayaqda tutmağa, saxlamağa çalışırlar. Deməli, bunlar sayəsində həyatda qalmağa, ən ümdə arzularına çatmağa can atırlar...

Cansız əşyaya üçüncü dəyəri isə ondan yararlanılan şəxs qazandırır. Məsələn, İstanbulun Topqapı muzeyində saxlanan “Müqəddəs əmanətlər” adlı kolleksiyada Allahın peyğəmbərinə, İslam xəlifələrinə aid geyim, şəxsi əşya, silah və sair qorunur. Bunları dəyərli edən isə onlardan vaxtilə istifadə edən o tarixi şəxsiyyətlərdir...

Dördüncü, həm də əvvəlliklərdən xeyli fərqli dəyər isə bir əşyanın, ümumiyyətlə və hələlik heç istifadə olunmaması ilə əlaqədirdir. Məsələn, bir əşyanı müştəri kimi sizə təklif eləyəndə, bəyəndirmək və ya sırtmaq istəyəndə xüsusi şəkildə vurğulayırlar ki, ondan hələ heç kim faydalanmayıb, qət təzədir, ruslar demişkən, “üstünə nə toz qonub, nə də milçək”. Yəni

Bər-bəzəksiz bir qələm olmaq istərdim

● **Əgər bu dünyada əşya kimi mövcudluq mümkün olsaydı, hansı əşya olmağa üstünlük verərdiniz?**

● Bər-bəzəksiz və içdən gələn sözlərin yazılmasına xidmət edəcək bir qələm olmaq istərdim: axı qələmlə yazı yazmaq da, rəsm çəkmək də mümkündür. Sadalanan məqsədlərə yarayan qələmin özü də, adətən, elə sadə olur,

göz qamaşdırmır, insanın fikrini yayındırmır, onu qıcıqlandırmır. Mən öz yazılarımı da, əsasən, ucuz, amma rahat qələmlərlə yazıram. Nə sirdirsə, bahalı və brend sayılan qələmlərlə yazı bilmirəm, çünki onlar diqqətimi secdiyim, işlədiyim mövzudan yayındırır. Bu seçiminə isə öz-özlüyümdə belə haqq qazandırırəm: “Qoy sənin qələmin yox, yazdığın o məndəki mənalara dərin və gözəl olsun”.

bunun əsl qiyməti – ilk sahibinin məhz sizin olmağınızdır, onun başqalarından öncə məhz sizə qismət olmasındır, sifz sizin bəxtinizə yazılmasıdır.

● **Uşaqlığınızın keçdiyi Sovet dövrünün reallığına ən azı böyüklərimizin xatirələrindən və tarixdən mən də az-çox bələdəm. “Pioneer” jurnalında çap olunan ilk əl işinizdən danışmağınızı istərdim...**

● Bu ilin fevralında itirdiyim əziz anam deyirdi ki, bacılarımla müqayisədə mən, nisbətən gec dil açmışam. 3 yaşına qədər ayrı-ayrı sözlər deyirmişəm, sonradan isə həm qəfil, həm də qəliz cümlələrlə danışmağa başlamışam. Rəsmə marağım da elə həmin yaşa təsadüf edib. Əvvəlcə getdiyim uşaq bağçasının, sonra oxuduğum sinfin və məktəbin, sonra ali təhsil aldığı memarlıq fakültəsinin, daha sonra xidmət keçdiyim hərbi polkun rəssamı olmuşam. Əsgərlikdən sonra doğma Əli-Bayramlı (indiki Şirvan) şəhərində

memar, baş rəssam və baş memar vəzifələrində çalışmışam. Bütün bu uğurların ilk müjdəsi sayılacaq rəsimim isə 1973-cü ilin noyabrında “Pioneer” jurnalında çap olunub. “Mənzərə” adlanan o rəsmdə meşə zolağı ilə örtülü yarı yaşıl, yarı qarlı dağları təsvir etmişdim. Şəklın aşağısında adımı soyadım, hansı şəhər məktəbinin neçənci sinfində oxuduğum göstərilmişdi.

Aradan heç bir həftə ötməmiş məktəb kitabxanasında işləyən qadın tənəffüsdə bizim sinfə girdi və mənə 20-30 məktub uzadaraq “bunlar sənə gəlib” dedi. Heyrətdən karıxdım, çünki o vaxta qədər uzaqbaşı kənddəki dayım uşaqlarına arada məktub yazırdım. Həm də o məktublar məktəbə yox, ev ünvanıma gəlirdi. Sınıf yoldaşlarım maraqla tez başıma toplaşdılar. Başladıq zərfləri bir-bir açıb oxumağa. Respublikanın uşaq-yaşın bölgələrindən yaşlıların yazırdılar ki, filan sinifdə, filan qiymətlərlə oxuyurlar, çəkdiyim

rəsmi çox bəyəniblər, mənimlə dost olmaq, yazmaq istəyirlər, yay tətilində mənə öz kəndlərinə qonaq dəvət edirlər və sair. Bu məktubların sayı günbəgün və durmadan artırdı, kitabxanaçı qadın isə şikayətlənirdi ki, buna bax da, əl boyda uşağın – onda 12 yaşım var idi, şəxsi poçtalyonuna dönmüşəm.

Bir gün stadionda futbol oynayanda pioner dəstə rəhbəri hövlnək gəlib dedi ki, direktor səni çağırır. Qan-tər içində idim, əylin-başımı, saçımı abırda salıb dəstə rəhbərinin ardınca yola düzəldim. Girdik o zəhmli direktorun otağına, gördüm “Komsomol proyektoru” adlanan divar qəzetini dayım uşaqlarına arada məktub yazırdım. Həm də o məktublar məktəbə yox, ev ünvanıma gəlirdi. Sınıf yoldaşlarım maraqla tez başıma toplaşdılar. Başladıq zərfləri bir-bir açıb oxumağa. Respublikanın uşaq-yaşın bölgələrindən yaşlıların yazırdılar ki, filan sinifdə, filan qiymətlərlə oxuyurlar, çəkdiyim

şagirdlərlə bağlı karikaturalar çəkməyi tapmışdım, halbuki mən hələ komsomolçu yox, pioner idim. Divar qəzetinin etəyində rəssam kimi mənim ad-soyadım yazılırdısa, mövzusunə görə karikaturaların altında da yuxarı sinif şagirdlərinin, yəni “komsomolçular”ın adları sadalanırdı. Bunlar da hamının gültüş hədəfinə çevrildikləri üçün gəlib yapışdırlar yaxamdan ki, bəs sən niyə bizi bütün məktəbdə biabır edibsen? Məcburən deyirdim ki, onları çəkəndə mən konkret kimisə nəzərdə tutmamışam ki, xarakterik məqamları təsvir etməyə çalışmışam, sadəcə bu təsvirlər gültüş doğurur. Komsomol katibi və direktor isə vaxtaşırı o uşaqlara təpirdi ki, gedin dərslərinizi yaxşı oxuyun, onda belə problemlər də yaşanmaz...

1974-cü ilin mayında fəal və əlaçı şagird kimi məni Azərbaycan pionerlərinin Bakı toplanışına nümayəndə göndərdilər. Bizim şəhərdən 10-a yaxın uşaq toplanışa getmişdi. Tədbirdə hər şəhər və rayondan 1 nəfər olmaqla, VI Ümumittifaq pioner toplanışına nümayəndələr seçildəndə bəxtim gətirdi və həmin ilin iyul-avqust aylarında beynəlxalq pioner düşərgəsi sayılan “Artek”də düz bir ay dincəlmək fürsəti qazandım. Toplanışda 52 ölkədən 3270 yeniyetmə iştirak edirdi.

● **Bəs “Artek”dən gətirdiyiniz xatirə əşyaları barədə nə deyərdiniz?**

● O əşyalar arasında yeni və xarici dostlarla qarşılıqlı şəkildə dəyişdiyimiz əşyalar – markalar, bukletlər, metal və kağız pullar, suvenirlər, musiqi valları, afişalar və sair – üstünlük təşkil edirdi. O vaxt Çilidə general Aqosto Pinoçetinin faşist rejimi təzəcə qurulmuşdu, solçu prezident Salvador Alyende, müğənni Viktor Xara, siyasi xadim Luis Korvalan və yüzlərlə vətənpərvər xunta tərəfindən ya qətlə yetirilmiş, ya da qarənliq zindanlara atılmışdı. Bu səbəbdən də, Çilidən gələn nümayəndələrə hamı xüsusi qayğı ilə yanaşırdı, hər kəsə onların mübarizə himni sayılan “Venseremos” məhnisini əzbərlətmişdilər. Toplanışın açılış mərasiminə bütün ölkədə tanınan insanlar – kosmonavt A.Leonov, bəstəkar A.Paxmutova, olimpiya çempionu, fiqurlu konki sürən İ.Rodnina və başqaları dəvət olunmuşdu. ABŞ, Venesuela, Belçika, Almaniya, Fransa, Çili və sair ölkələrdən, əsasən, sosialist düşərgəsi ölkələrindən gələn yaşlılarımla bir ay boyu yanaşı olmam, dostluq qurmam o vaxtlar

“Çəkdiyim və əsasən Azərbaycanla bağlı rəsmlərdən ibarət bütöv bir albom evə dönmək ərafəsində nümayəndə heyətimiz adından “Artek”in tarix muzeyinə hədiyyə olundu.”

təzəcə formalaşan dünyagörüşümə dərin təsir göstərmişdi. Anlamışdım ki, millətdən, irqindən, dini inancından və yaşadığı ictimai sistemdən asılı olmayaraq, əsl insanın məği dünyanın istənilən guşəsində və qitəsində həmişə dəyişməz olaraq qalır.

Çəkdiyim və əsasən Azərbaycanla bağlı rəsmlərdən ibarət bütöv bir albom isə evə dönmək ərafəsində nümayəndə heyətimiz adından “Artek”in tarix muzeyinə hədiyyə olundu.

● **Vaxtı ilə keçmiş Əli-Bayramlı (indiki Şirvan) şəhərində memar işləyərkən “Bütöv Azərbaycan” adlı bir memarlıq layihənin olub. Həmin layihənin maketi bu gün də sizdədir. Maraqlıdır, o layihənin özəllikləri, məqsədi nə idi və hansı səbəbdən o vaxt reallaşmadı?**

● O, bir hovuz və qazon kompleksinin maketidir, abadlaşdırma elementi kimi hazırlanmışdı. Əsası 1957-ci ildə qoyulan və sosialist şəhəri sayılan Əli-Bayramlıda yetişən yerli gənclər arasında ali memarlıq təhsili alan ilk adam mən olmuşam. Təyinatım da bu səbəbdən doğma şəhərimə verilmişdi. 1987-ci ildə Əli-Bayramlıda memar işləyərkən öz istəyimlə sözügedən hovuzun dizaynını və maketini işlədim, adını da “Bütöv Azərbaycan” qoydum. Səkkizguşəli ulduzun ətrafında birləşən o bir cüt ürək Şimali və Cənubi Azərbaycana işarət edir. Həmin “ürəklərin” (yaşıl çəmənlikləri) içində rəngarəng güllər əkiləsi idi ki, bu da böyük və nəcib millətimizin son 160 ildə bütövləşməyə bəslədiyi arzularının çiçəklənməsinin simvoluna çevriləcəkdı.

1989-cu ildə respublikamızda milli-azadlıq hərəkatı güclənəndə şəhər İcraiyyə Komitəsinin binası qarşısındakı parkda bu layihənin gerçəkləşməsinə start verildi. Ancaq aradan heç bir həftə ötməmiş işi dayandırdılar ki, guya, dizaynda xaç işarəsi olur. Nə qədər izah eləsəm də, dediklərim başlarına batmadı. Şəhər rəhbərliyi isə öz kreslosunu qorumaqdan ötrü hər xırda şeydən səksənli çəkinirdi. Görünür, insanlar nadan və xəbis olanda birləşən ürəkləri də “xaç” şəklində görməyi bacarırlar...

Həmin vaxtdan bəri o maket mənim üçün bir ideya cücərtisi olaraq qaldı, yəni arxiv eksponatına çevrildi. Gənc və müstəqil dövlətimiz cənnət Qarabağı itirəndən sonra ümumilikdə Şimali Azərbaycanın aqibəti təhlükə altına düşdüyü üçün o bütövləşmə söhbəti tamamilə unudulub getdi.

Tökülən qanlar vətən sevdalılarımızı susdura bilmədi

● **Dediynizə görə, şəxsi arxivinizdə uzun illərdən bəri saxladığınız möhtürlü bir sənəd də var. İstərdim ki, siz onun nə məqsədlə verildiyini, hansı ağırlı-acılı günlərlə bağlı olduğundan da söz açasınız...**

● Rusca yazılan və İcraiyyə Komitəsi sədri tərəfindən imzalanan o sənədin məzmunu aşağıdakı kimidir: “Bakı şəhəri hərbi layihənin maketi bu gün də sizdədir. Maraqlıdır, o layihənin özəllikləri, məqsədi nə idi və hansı səbəbdən o vaxt reallaşmadı?”

● Rusca yazılan və İcraiyyə Komitəsi sədri tərəfindən imzalanan o sənədin məzmunu aşağıdakı kimidir: “Bakı şəhəri hərbi layihənin maketi bu gün də sizdədir. Maraqlıdır, o layihənin özəllikləri, məqsədi nə idi və hansı səbəbdən o vaxt reallaşmadı?”

● O, bir hovuz və qazon kompleksinin maketidir, abadlaşdırma elementi kimi hazırlanmışdı. Əsası 1957-ci ildə qoyulan və sosialist şəhəri sayılan Əli-Bayramlıda yetişən yerli gənclər arasında ali memarlıq təhsili alan ilk adam mən olmuşam. Təyinatım da bu səbəbdən doğma şəhərimə verilmişdi. 1987-ci ildə Əli-Bayramlıda memar işləyərkən öz istəyimlə sözügedən hovuzun dizaynını və maketini işlədim, adını da “Bütöv Azərbaycan” qoydum. Səkkizguşəli ulduzun ətrafında birləşən o bir cüt ürək Şimali və Cənubi Azərbaycana işarət edir. Həmin “ürəklərin” (yaşıl çəmənlikləri) içində rəngarəng güllər əkiləsi idi ki, bu da böyük və nəcib millətimizin son 160 ildə bütövləşməyə bəslədiyi arzularının çiçəklənməsinin simvoluna çevriləcəkdı.

1989-cu ildə respublikamızda milli-azadlıq hərəkatı güclənəndə şəhər İcraiyyə Komitəsinin binası qarşısındakı parkda bu layihənin gerçəkləşməsinə start verildi. Ancaq aradan heç bir həftə ötməmiş işi dayandırdılar ki, guya, dizaynda xaç işarəsi olur. Nə qədər izah eləsəm də, dediklərim başlarına batmadı. Şəhər rəhbərliyi isə öz kreslosunu qorumaqdan ötrü hər xırda şeydən səksənli çəkinirdi. Görünür, insanlar nadan və xəbis olanda birləşən ürəkləri də “xaç” şəklində görməyi bacarırlar...

Həmin vaxtdan bəri o maket mənim üçün bir ideya cücərtisi olaraq qaldı, yəni arxiv eksponatına çevrildi. Gənc və müstəqil dövlətimiz cənnət Qarabağı itirəndən sonra ümumilikdə Şimali Azərbaycanın aqibəti təhlükə altına düşdüyü üçün o bütövləşmə söhbəti tamamilə unudulub getdi.

gün əvvəl bizim “Azadlıq!” deyə hayqıran məsum bacı-qardaşlarımızın damarlarında axırmış, haqq-ədalət tələb edirmiş, adamın ürəyi qana döndürdüyü, vallah. Amma o faşist qəddarlığı ilə tökülən qanlar da vətən sevdalılarımızı əsla susdura bilmədi və bilməzdi də...

O ara beymimdə sonradan bu mövzuda yazacağım şeirin ilk misraları doğuldu:

**Yox, burdan biganə keçə bilmirəm –
Bürüyür qəlbimi alov dilləri.
Gözlərim nəmlidir, seçə bilmirəm
Şahidlər qanından qərənfilləri...**

Əslinə qalanda, o icazə sənədini də xüsusi bir qayğı, diqqətlə saxlamamışam. Sadəcə olaraq, onu köhnə kitablardan birinin arasında tapdım və o vaxtdan bəri yaşadığımız hadisələr fonunda xalqımızın hansı keşməkeşlərdən keçdiyini, şəxsən özümün öten altmış ildə haradan-haraya gəldiyimi təsəvvürimdə canlandırdım.

● **Əgər bu dünyada əşya kimi mövcudluq mümkün olsaydı, hansı əşya olmağa üstünlük verərdiniz?**

● Bər-bəzəksiz və içdən gələn sözlərin yazılmasına xidmət edəcək bir qələm olmaq istərdim: axı qələmlə yazı yazmaq da, rəsm çəkmək də mümkündür. Sadalanan məqsədlərə yarayan qələmin özü də, adətən, elə sadə olur, göz qamaşdırmır, insanın fikrini yayındırmır, onu qıcıqlandırmır. Mən öz yazılarımla da, əsasən, ucuz, amma rahat qələmlərlə yazıram. Nə sirdirsə, bahalı və brend sayılan qələmlərlə yazı bilmirəm, çünki onlar diqqətimi secdiyim, işlədiyim mövzudan yayındırır.

Bu seçiminə isə öz-özlüyümdə belə haqq qazandırırəm: “Qoy sənin qələmin yox, yazdığın o məndəki mənalara dərin və gözəl olsun”.